

DE VOORJAARSEXCURSIE 1985 NAAR HET LEUDAL EN OMGEVING

Rienk-Jan Bijlsma & Heinjo During

De voorjaarsexcursie 1985 werd van 26 t/m 28 april gehouden in het grensgebied van oostelijk Noord-Brabant en Midden-Limburg, in een gebied dat aansluit bij de excursieterreinen van het weekend in St.Odilienberg in 1980. De zaterdag werd geheel besteed aan het Leudal; op zondag was de beurt aan het aloude Weerterbos, en zijn ook diverse andere terreintjes bekeken. Op zaterdagavond kon na wat vijven en zessen de (zeer rustige) jaarvergadering gehouden worden in de kantine van de camping te Haelen; op deze vergadering werd besloten Koos Landwehr, één van de leden 'van het eerste uur' en auteur van de onvolprezen Mossen- en Levermossenatlassen, het erelidmaatschap van de Werkgroep aan te bieden.

Het Leudal

Het staatsnatuurreservaat 'Leudal' omvat een flink stuk van de benedenloop van de Leubeek, de Roggelbeek en de Zelsterbeek. Het gebied is een van de weinige gespaard gebleven laaglandbeken in ons land en is beroemd om zijn fraaie landschap en voorjaarsflora. Dat het gebied in de dertiger jaren niet ten offer is gevallen aan 'normalisatie', is voor een belangrijk deel te danken aan de inspanningen van W.L. Leclerq (Willems 1984). Hoewel een kort eerder bezoek van de Werkgroep aan het Leudal tot enige teleurstelling leidde (Bakker & Luitingh 1963) leek het de deelnemers toch de moeite waard nog eens wat langer in dit beekdal rond te kijken. Ondanks het koude en erg regenachtige weer trok een groep vanuit Haelen naar de Spikkerbrug over de Heythuyser Beek, om van daaraf de beekoevers van Heythuyser en Leubeek en begeleidende bossen op mossen te inspecteren; de andere groep startte aan de andere kant en concentreerde zich op de Zelsterbeek.

Het Leudal (in ruime zin) bleek landschappelijk zeer fraai te zijn; kronkelende beken met steile oevers in een dal dat nu eens smal, dan weer tamelijk breed is. In de brede stukken liggen diverse oude beekarmen. Het gebied is grotendeels bebost, op de hogere delen vooral met naaldbos, maar hier en daar liggen ook stukjes eiken-berkenbos, terwijl langs de beek vooral elzenbroek te vinden is. Hier en daar bestaat het eikenbos uit voormalig hakhout. Langs de beek ligt nog een moerassige weide met een tot het *Calthion* behorende vegetatie (Willems 1973), die wij echter niet bekeken hebben. In het beekbegeleidende bos genoten we van de talrijke bloeiende *Adoxa*'s, van *Luzula sylvatica* en *L. pilosa*, en vele andere planten; voor de hiervan bekende *Phyteuma spicatum* was het helaas nog te vroeg. De bodem van het beekdalgebied bestaat voornamelijk uit zeer arm zand, maar op enkele plaatsen treffen we leemopduikingen. De interessantste hiervan betroffen enkele vele meters hoge steile wanden langs de beek.

Bryologisch bleek het gebied nog allerlei aardigs op te leveren, zij het dat er geen spectaculaire vondsten gedaan werden. De eerste groep trof op de beekoevers naast *Bryoerythrophyllum recurvirostre* o.m. vijf *Pohlia*-soorten; naast de van dit gebied bekende *P. myldermansii* (Wilczek & Demaret 1970) stonden er *P. annotina*, *P. bulbifera*, *P. lescuriana* en *P. wahlenbergii*! In het elzenbroek vonden we o.m. veel *Plagiothecium latebricola* op elzestronken, en op rottend hout een vreemde krombladige pleurocarp die thuis *Amblystegium riparium* bleek te zijn. Aan epifyten is het gebied nogal arm; van *Ulotia bruchii* vonden we slechts enkele plukjes op een populier en van *Orthotrichum affine* al niet veel meer, ondanks woeste klimpartijen op stammen over de beek; ook lichenen beperkten zich tot een enkel slecht ontwikkeld stukje thallus van *Parmelia sulcata*. Toch kwam een van de aardigste vondsten van een boom; op een eikje aan de rand van een dode arm vonden we *Dicranum fuscescens*, de eerste vondst van deze soort in het zuiden van ons land. In de moerasjes van de dode armen stonden nog wat algemene *Sphagna*, maar de eertijds gevonden *S. apiculatum* (Willems 1973) werd niet meer teruggezien. De steile leemwanden langs de beek droegen een fraaie,

zij het niet al te soortenrijke mosvegetatie. Er stonden wel wat meer levermosjes dan verder in het gebied, o.m. *Nardia scalaris* (c.per.), *Gymnocolea inflata*, *Cephaloziella rubella* en matten van *Jungermannia gracillima*. Forse sporulerende planten *Pogonatum aloides* werden in het veld door een van de deelnemers ten onrechte voor *P. urnigerum* verkocht.

Na de lunch op een (zeer welkom) droog plekje te hebben genuttigd, werd nog een bezoek gebracht aan de St. Ursulamolen, op de muren waarvan ooit *Zygodon* gevonden was (Willems 1973). Door regen en gladdigheid konden we de muren maar zeer ten dele inspecteren, zodat *Zygodon* niet teruggevonden is; wel zagen we o.m. *Rhynchostegium riparioides*. Hier troffen we de andere groep, die van de Zelderbeek o.a. *Platygyrium repens* en *Ptilidium pulcherrimum* konden melden.

Al met al leverde het gebied een oogst op van 71 bladmossen en 17 levermossen (inclusief enkele soorten die Huub van Melick tijdens een voorexkursie in 1984 had waargenomen, waaronder *Brachythecium oedipodium*). In 1963 is één soort gevonden die we ditmaal niet gezien hebben: *Hylocomium splendens*. Tijdens het onderzoek van Willems (1973) is o.m. het (nu niet bezochte) Calthion-grasland bekeken; dit leverde als extra soorten op *Calliargonella cordifolium* en *Pleuridium acuminatum*. In Myrica-struwelen vonden zijn *Sphagnum 'apiculatum'*, *S. subsecundum* en *Calliargon stramineum*. Van de oude armen geeft Willems o.m. op *Riccia fluitans*, *Leptobryum pyriforme* en *Polytrichum longisetum*. Met de al eerder genoemde *Zygodon* brengt dit het totaal aantal van het Leudal bekende mossen op 79 blad- en 18 levermossen, een respectabele lijst.

Broekbosjes in de omgeving

De zondag werd door een groeje o.l.v. Rienk-Jan besteed aan het uitkammen van enkele kleine broekbosjes aan de Tungelroysche Beek, bij Swartbroek en bij Stamp-rooy. Het bosje langs de Tungelroysche Beek bleek vrij jong te zijn, met op de hogere delen eiken en op de lagere verdroogd wilgebroek; het leverde slechts wat sprietjes *Orthotrichum affine* en *Ulota bruchii* op. Het bosje

bij Swartbroek betrof stukken plaatselijk zeer nat elzenbroek en rabattenbos (vooral eiken) op kleiige bodem, met in de ondergroei veel *Prunus padus* en een dichte braamlaag. Ook dit was niet bepaald mosrijk. Bij Stamprooy tenslotte werd een zeer fraai, nat, hoog elzenbroek bekeken met een open struiklaag van *Prunus padus* en *Betula pubescens*. In de kruidlaag vielen enkele zegen op, vooral *Carex paniculata*, maar ook *C. elongata* en *C. elata*, en verder bijv. soorten als *Calla palustris*, *Thelypteris palustris* en *Ranunculus lingua*. Bryologisch bleek het echter zeer arm te zijn; wat *Ulota*, kapsels van *Calliergon cordifolium*, daar moest men het mee doen.

Weerterbos

De andere deelnemers bezochten o.l.v. Dries Touw het eertijds bekende Weerterbos. Het bos ligt op zandgrond en bestaat uit afwisselend eikenbos en naaldhout-percelen. Opvallend was het massale voorkomen in de ondergroei van *Vaccinium myrtillus*. Het bos is, vooral in de eiken-percelen, vaak zeer nat. In deze natte stukken werden *Dicranum polysetum* en kapsels van *Tetraphis* gevonden. Op de drogere delen zagen we een enkele pluk *Thuidium tamariscinum* en *Hylocomium splendens*, en op een dode tak de onvermijdelijke *Platygyrium repens*. In de naaldbospercelen verbaasden sommigen zich over de grote hoeveelheden *Drepanocladus fluitans* op de bodem. Dat dicht onder het zand soms leem zat, bleek uit de vondst van *Pogonatum aloides* in kuilen bij omgevallen bomen. Mede onder invloed van het koude en buiige weer (sneeuw en hagel!) ging een ieder al vrij vroeg huiswaarts.

Literatuur

- Bakker, P.A. & A.J. Luitingh. 1963. De najaarsexcursie 1963 naar de Peel en het Leudal. *Buxbaumiella* 17 (3/4): 56-76.
- Wilczek, R. & F. Demaret. 1970. Les *Pohlia* propaguliferes de Belgique (Bryaceae). *Bull. Nat. Plantentuin Belg.* 40: 405 - 422.
- Willems, J.H. 1973. Botanische aspecten van het Leudal en

omgeving. Hfst.3. in T.Lemaire(ed.), Het Leudal, beeld van een Midden-limburgs beekdal. Haelen. Willems, J.H., 1984. In memoriam W.L.Leclercq (1899-1984). Natuurhist.Maandblad 73: 218-219.

Deelnemerslijst

J.Bekker, D.Blok, P.v.d.Boom, A.Bouman, F.Bos, R.vd.Bosch, P.Bremer, R.J.Bijlsma, H.van Dobben, H.J.During, J.P. Frahm, F.van Gelder, D.Graatsma, R.Gradstein, H.Greven, R.de Haas, P.Hovenkamp, J.Kortselius, J.van Leeuwen, P.van der Knaap, H.van Melick, H.Mosterdijk, F.Muller, C.Ruinard, H.Rutjes, L.Spier, B.van Tooren, A.Touw, N.Visser, K.van Vliet, R.Willemse.

Legenda bij de soortenlijst.

terreinen:

1. Leubeek (58.33.34/35/43/44); 27 april '85
2. Zelsterbeek (58.33.34/35); 27 april '85
3. Weerterbos (57.27.35); 28 april '85
4. Swartbroek, jong bosje aan Tengelroysche beek (58.31.53); 28 april 1985.
5. Broekbosje De Kreng ten westen van Swartbroek (58.31.51); 28 april '85.
6. Wijffelterbroek ten westen van Stamproy (57.47.44); 28 april '85.
7. Haelen, camping aan Roggelse weg (58.43.44); 27 april '85.

Verzamelaars:

HJD = H.J.During

HvM = H.van Melick (bij onderstreping; waarneming op R.J.B = R.J.Bijlsma 21 april 1984)

PB = P.Bremer

S O O R T E N L I J S T

Musci

Amblystegium riparium	1,2,5,6
A. serpens	1,2,3,5
Anisothecium varium	1 (HvM)
Atrichum undulatum	1,2,3,4,5,
Aulacomnium androgynum	1,2,3,5,6
Brachythecium albicans	1
B. oedipodium	1 (HvM)
B. rutabulum	1,3,4,5,6,
B. salebrosum	1,2
B. velutinum	1,3
Bryoerythrophyllum recurvirostre	1 (HvM)
Bryum argenteum	1,2,3,4
B. capillare	1,3,6
B. barnesii	4 (PB)
Calliergon cordifolium	3,6f

<i>Calliergonella cuspidata</i>	1,3,6
<i>Campylopus flexuosus</i>	3
<i>C. introflexus</i>	1,5
<i>C. pyriformis</i>	1,3,5
<i>Ceratodon purpureus</i>	1,2,3,5
<i>Climacium dendroides</i>	1
<i>Dicranella cerviculata</i>	3
<i>D. heteromalla</i>	1,2,3,4,5.
<i>Dicranoweisia cirrata</i>	1,2,3,6
<i>Dicranum fuscescens</i>	1 (HJD)
<i>D. montanum</i>	1 (HvM)
<i>D. polysetum</i>	3
<i>D. scoparium</i>	1,2,3,6
<i>D. tauricum</i>	1 (HvM)
<i>Drepanocladus fluitans</i>	3 (HvM)
<i>D. uncinatus</i>	1
<i>Eurhynchium hians</i>	1 (HvM)
<i>E. praelongum</i>	1,2,3,4,5,6
<i>E. striatum</i>	1,3 (HvM)
<i>Fissidens taxifolius</i>	1
<i>Funaria hygrometrica</i>	1,4
<i>Grimmia pulvinata</i>	1
<i>Herzogiella seligeri</i>	1
<i>Homalothecium sericeum</i>	1 (HvM)
<i>Hylacomium splendens</i>	3
<i>Hypnum cupressiforme</i>	1,3,5
<i>H. jutlandicum</i>	3
<i>Isopterygium elegans</i>	1,2
<i>Isothecium myosuroides</i>	1 (HvM)
<i>Leptobryum pyriforme</i>	3
<i>Leucobryum glaucum</i>	1,3,5
<i>Mnium hornum</i>	1,3,4,5,6
<i>Orthodontium lineare</i>	1,3
<i>Orthotrichum affine</i>	1,4
<i>O. diaphanum</i>	3
<i>Physcomitrium pyriforme</i>	4
<i>Plagiomnium affine</i>	1,5,7
<i>P. ellipticum</i>	2 (RJB)
<i>E. undulatum</i>	1
<i>Plagiothecium curvifolium</i>	1,2,3,
<i>P. denticulatum</i>	1,2,3,5,6,
<i>P. d. var. undulatum</i>	1,2,3,
<i>P. laetum</i>	2
<i>P. latebricola</i>	1,2,4,5
<i>P. nemorale</i>	1,2,4,5

Platygyrium repens	1,3 (HJD)
Pleurozium schreberi	1,3
Pogonatum aloides	1,3
Pohlia annotina	1
P. bulbifera	1 (HJD)
P. lescuriana	1 (HvM)
P. myldermansii	1 (HvM,HJD)
P. nutans	1,2,3,4,5
P. wahlenbergii	1
Polytrichum formosum	1,3,5
Pseudoscleropodium purum	1,3
Rhizomnium punctatum	1,2
Rhynchostegium confertum	1,3
R. murale	1,3,6
R. riparioides	1,2
Rhytidiadelphus squarrosus	1,3
Schistidium apocarpum	1
Sphagnum fimbriatum	1,3
S. palustre	1,3
S. squarrosus	1,6
Tetraphis pellucida	1,2,3f,5,6f
Thuidium tamariscinum	3
Tortula muralis	1,2,3
Ulota bruchii	1,2,4,6
Hepaticae	
Calyptogeia fissa	1,3
C. muelleriana	1,3
Cephalozia bicuspidata	1,3
Cephaloziella divaricata	1,3
C. rubella	1f (HJD)
Diplophyllum albicans	1,2,3
Gymnocolea inflata	1,3
Jungermannia gracillima	1,2
Lepidozia reptans	1,3
Lophocolea bidentata	1
Lophocolea heterophylla	1,2,3,5,6
Lophozia ventricosa	2
Marchantia polymorpha	1,3
Nardia scalaris	1f (HJD)
Pellia epiphylla	1,3
Ptilidium ciliare	1
P. pulcherrimum	2
Riccia sorocarpa	4 (PB).